

Бобошко Олександр Олександрович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного права*

**ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ ЗМІНИ ТА РОЗІРВАННЯ
ДОГОВОРІВ ЗА ІСТОТНИМИ ОБСТАВИНАМИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

Сучасна Україна та українці кожного дня вживають заходів щодо покращення правового становища в державі. Зазначене проводиться з урахуванням міжнародного співробітництва на шляху Української держави до євроінтеграції, під час чого урядом проводяться реформи у всіх галузях.

Ці реформи направлені на покращення соціально-економічного, а також правового стану в державі шляхом уніфікації норм та положень різних інститутів права, зокрема одного з елементів інституту цивільного права – договірної права. Вивчення питань щодо регулювання договірних правовідносин між особами (фізичними або юридичними), хоч і неодноразово розглядалось, вивчалось та аналізувалось, і нині є актуальним. Зокрема, актуальним, у системі договірної права, є дослідження підстав та порядку, визначення поняття та надання класифікації, зміни або розірвання договорів за умов виникнення істотних обставин. Звертається увага, що за законодавством України, зокрема ЦК України, укладання договорів між фізичними або юридичними особами, а також зміна або розірвання цих договорів за умов існування істотних обставин, є однією з підстав виникнення цивільних прав та обов'язків осіб (ч. 2 ст. 11 ЦК України). При цьому, законодавець акцентує увагу на те, що договір є одним з різновидів правочинів, тобто укладення договору визнається основним видом правомірних дій.

Теоретичну основу дослідження склали наукові праці таких правознавців, як: О. Красавчикова, В. Хропанюка, М.І Брагінського, В.В. Вітрянського, О.В. Дзери, О. Отраднової, Є.О. Харитонова, І.В. Жилінкової, Ф.С. Хейфеца, Н.Д. Шестакової, Е. Грамацького, В.І Гостюка, І. Калаура, В. Кучера, І.В. Матвеева, І. Спасібо-Фатєєвої, М.В. Шульги, В.І. Павлова, А.М. Асаула та інших.

Цивільне законодавство України регулює цивільні правовідносини щодо укладення, зміни та розірвання договорів. Кожна стадія договору, як то укладення, зміна або розірвання відмінні одна від одної. Кожна фізична або юридична особа має право укласти будь-який договір на підставі та у порядку визначених положеннями ст. 53 ЦК України. Після укладення договору особа має право змінити договір, зокрема за умов виникнення істотних обставин, що регламентується положеннями ст. 651 ЦК України.

Для цивільно-договірних правовідносин характерна динамічність, складовим елемент якої є зміна та припинення правовідносин. У теорії цивільного права постає проблема визначення поняття підстави зміни або припинення договору, видів підстав, їх класифікацій та критеріїв таких класифікацій.

Зі зміною економічного устрою в доктрині договірного права України а також на шляху євроінтеграції, принцип незмінності договорів трансформувався у принцип стабільності договірних відносин. Зміна або розірвання договору регламентується законодавством. Однак, при цьому держава здійснює вплив на процес адаптації договорів до нових умов і потреб сторін, шляхом встановлення підстав, порядку й наслідків їх зміни і розірвання.

У Римському приватному праві були присутні принципи непорушності договору, які наполягали на необхідності збереження первинної домовленості сторін. В свою чергу принцип стабільності, який властивий зобов'язальному праву, передбачав неприпустимість односторонньої зміни або розірвання

договору. Проте, цей принцип не виключав можливість, у встановленому законом порядку розірвати або змінити договір.

Принцип договірної права "*clausula rebus sic stantibus*" передбачає можливість уникати зв'язаності за договором внаслідок істотної зміни обставин.

У теорії цивільного права неоднозначно визначена кількість елементів, які входять до складу підстави виникнення, зміни та припинення договірних правовідносин, а також наведено декілька класифікацій таких підстав за певними критеріями. У цивілістичній літературі існує велика кількість поглядів щодо наявності кількості елементів - складових підстав виникнення, зміни та розірвання правовідносин.

Так на думку В. Хропанюка підставами виникнення, зміни або припинення правовідносин є норми права, юридичні факти та правосуб'єктність. Під юридичним фактом розуміється конкретна життєва обставина з якою норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин.

На думку науковців І.В. Жилінкова, Е. Грамацький та інші, підставами виникнення, зміни або розірвання правовідносин, зокрема договорів відносяться лише юридичні факти.

На думку М. Агаркова, підставами виникнення, зміни або припинення правовідносин є виникнення такого факту, як зобов'язання. Свою думку, науковець пояснював тим, що саме зобов'язальні відносини виникають між фізичними або юридичними особами, в об'єктивному розуміння, при укладенні правочину – договору. Разом з цим, науковець акцентував увагу на те, що поняття «підстави виникнення зобов'язання», насамперед є похідним від поняття «юридичного факту».

Таким чином, аналізом різних думок вчених щодо визначення підстав укладення, зміни або розірвання (припинення) правочинів, в тому числі

договорів, можна, погоджуючись з більшістю визначень, стверджувати, що такими підставами є саме юридичні факти. При цьому, конкретизуючи думку щодо підстав для зміни або розірвання договору за наявності істотних обставин, то, як юридичний факт цими обставинами можуть бути життєві обставини (юридичну силу будуть мати лише для суб'єктів договірних правовідносин) за яких дія договору припиняється або змінюється.